

**РОСІЙСЬКА ВІЙСЬКОВО-СТРАТЕГІЧНА ЗАГРОЗА
ДОМІНУВАННЮ США В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: НАМІРИ ТА
РЕАЛЬНІСТЬ**

***Анотація.** Зростання військово-політичної активності Росії в Латинській Америці й Карибському басейні впродовж останнього року привертає все більшу увагу в світі, оскільки позиціонується цією державою як спроба створити власний «військовий плацдарм» поблизу кордонів США. В статті проаналізовано актуальний стан і особливості російсько-латиноамериканського військового співробітництва та наявні умови для його розвитку. Автор намагається дати відповідь на питання: якими є справжні цілі, що РФ намагається досягнути в ЛАКБ; чи можуть російські військові амбіції та розширення російського впливу в регіоні розцінюватись як наміри з відновлення «холодної війни»; чи спроможна РФ створити справжню військову загрозу США на їхньому «задньому подвір'ї».*

***Ключові слова:** військові бази, військове співробітництво, Латинська Америка і Карибський басейн, Сполучені Штати Америки, Російська Федерація, торгівля зброєю.*

***Annotation.** The growth of Russia's political and military activity in Latin America and the Caribbean during the last year is attracting more attention through the world because is positioned as an attempt to create it's own military springboard next to United States frontiers. The article analyzes the current state and the specifics of russian-latinamerican military cooperation. The author*

* кандидат політичних наук, незалежний експерт

of the article tries to get answers to the questions: what are the real purposes Russia is trying to fulfill in the Latin America, can Russia's ambitions and its increasing influence in the region be interpreted as attempts of «cold war» reanimation, and could Russia represent a real threat to the U.S. security in its «backyard».

Key words: *arms trade, Latin America and the Caribbean, military bases, military cooperation, Russian Federation, United States of America.*

Аннотация. *Увеличение военно-политической активности России в Латинской Америке и Карибском бассейне в течение последнего года привлекает все большее внимание в мире, поскольку позиционируется этим государством как попытка создания собственного «военного плацдарма» вблизи границ США. В статье проанализировано современное состояние и особенности российско-латиноамериканского военного сотрудничества и имеющиеся условия для его развития. Автор пытается дать ответы на вопросы: каковы (действительные цели, которые РФ пытается достичь в ЛАКБ; могут ли российские военные амбиции и расширение российского влияния в регионе расцениваться как намерения возобновления «холодной войны»; способна ли РФ создать реальную военную угрозу США на их «заднем дворе».*

Ключевые слова: *военные базы, военное сотрудничество, Латинская Америка и Карибский бассейн, Соединенные Штаты Америки, Российская Федерация, торговля оружием.*

Постановка проблеми. Результати голосування Генеральної асамблеї ООН за резолюцією про територіальну цілісність України чітко проявили недоліки української зовнішньої політики щодо держав Латинської Америки і Карибського басейну (в подальшому – ЛАКБ). Це особливо відчутним/ще відчутнішим) на тлі успішності російської політики щодо них. Наша держава, яка постраждала від російської агресії,

попри тривалу історію дружніх відносин не отримала їхньої підтримки. Натомість Росії вдалось уникнути повної міжнародної ізоляції та значно зменшити вплив санкцій завдяки активізації в цьому регіоні своєї політики, у тому числі, військової. Відтак актуальність дослідження латиноамериканської політики РФ, зокрема у військовій сфері, визначається доцільністю вивчення особливостей регіональної стратегії цієї держави для розуміння реальних цілей, які ставляться її керівництвом як на регіональному, так і на глобальному рівнях, з метою віднаходження шляхів більш ефективного протистояння агресії з її боку, запобігання її перетворенню на регіонального гегемона та створенню нею загрози глобальній безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на те, що Росія лише в минулому році почала декларувати свої наміри щодо створення військово-політичної загрози для інтересів США у ЛАКБ, ця проблематика є недостатньо дослідженою. Тим не менш, варто окремо виділити авторів, які роблять спроби проаналізувати сучасну латиноамериканську політику РФ: П. Яковлева, В. Рувінського, А. Санчеса та Д. Фараха і Л. Е. Рейєс.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки більшість наявних публікацій з проблематики охоплюють всі сфери російських відносин в регіоні в цілому, актуальним є окреме дослідження військово-стратегічного аспекту, як найбільш пов'язаного з зовнішньополітичним курсом РФ, з метою прояснення цілей, котрі насправді переслідуються цією державою у ЛАКБ та на глобальному рівні.

Формулювання цілей статті. В статті проаналізовані завдання та цілі, які переслідує російська влада у ЛАКБ, та перспективи їхнього досягнення.

Останній рік позначився суттєвою активізацією політики РФ по відношенню до держав ЛАКБ, зокрема, в сфері військового співробітництва. Деякі аналітики, в тому числі, західноєвропейські та американські, дотримуються думки, що РФ планує створення в регіоні,

який входить до сфери впливу США, власного «військового плацдарму» [1]. Окремі латиноамериканські держави – такі, як Колумбія, вже сприйняли розширення військового співробітництва їхніх сусідів з РФ – передусім, купівлю зброї – як початок «гонки озброєнь».

З 2007 р. ВПС та ВМФ РФ почали демонструвати військову присутність цієї держави у Карибському басейні. Після того, як у серпні 2007 р. російська авіація офіційно відновила повітряне патрулювання у віддалених регіонах світу, де Кремль має стратегічні інтереси, у вересні 2008 р. два російські надзвукові бомбардувальники Ту-160 здійснили безпасадковий міжконтинентальний переліт і приземлились у Венесуелі; такий же переліт був повторений у жовтні 2013 р. У листопаді 2008 р. кораблі ВМФ РФ взяли участь у спільних російсько-венесуельських навчаннях у Карибському морі – то був перший з часів закінчення «холодної війни» випадок появи російських військових кораблів у водах Західної півкулі. У березні 2009 р. начальник штабу Дальньої авіації генерал-майор А. Жихарєв заявив про можливість використання стратегічними бомбардувальниками ВПС РФ венесуельського острова Арчіла для тимчасового базування. Крім того, корабель електронної розвідки «Віктор Леонов ССВ-175» починаючи з 2013 р. щороку заходив в Кубинські порти.

У лютому 2014 р. міністра оборони РФ С. Шойгу висловився про те, що РФ зацікавлена у створенні військових баз у Венесуелі, Нікарагуа та на Кубі, й що для їхнього створення бракує лише підписання декількох документів. Ця заява спричинила суттєве збурення громадськості в цих державах та викликала доволі негативну реакцію у їхніх сусідів по регіону. Проте у травні 2014 р. міністр закордонних справ РФ С. Лавров спростував це, наголосивши, що жодних російських військових баз у ЛАКБ створено не буде, оскільки його держава їх «не потребує» [2]. При цьому, однак, не було спростовано наявність намірів про створення центрів для технічного обслуговування російських військових кораблів.

Ще одним проявом зростання зацікавленості Кремля у розширенні зв'язків з ЛАКБ стало те, що за останні пару років значно інтенсифікувалась інформаційна політика РФ, спрямована на держави регіону. Окрім того, що у багатьох виданнях, передусім, електронних, з'явилися цілі блоки, присвячені латиноамериканській проблематиці – здебільшого, відноsinам Росії з державами регіону (Правда.Ру; Взгляд тощо), виникла значна кількість медіа-ресурсів, зорієнтованих на держави ЛАКБ (у тому числі, іспаномовна версія телеканалу РТ – Russia Today, який у жовтні 2014 р. розпочав мовлення в Аргентині, та його електронне видання). Останні не лише висвітлюють окремі питання російської зовнішньої та внутрішньої політики, подані з точки зору Кремля, але й активно використовуються для поширення в регіоні російської пропаганди, в тому числі, антиукраїнського спрямування. Наприклад, у згаданому іспаномовному електронному виданні телеканалу РТ є рубрика «Громадянська війна в Україні» [3].

Таке збільшення російської активності в ЛАКБ регіоні особливо на тлі заяв міністра оборони РФ про наявність планів щодо військових баз, викликало полеміку в експертних колах, передусім, у Сполучених Штатах та у латиноамериканських державах, стосовно реальних цілей Росії в регіоні. Можна виділити декілька основних питань, які постають перед дослідниками:

- якими є реальні цілі, що РФ намагається досягнути в ЛАКБ?
- чи можуть російські військові амбіції та розширення російського впливу в регіоні розцінюватись як наміри з відновлення «холодної війни»?
- чи спроможна РФ створити справжню військову загрозу США на їхньому так званому «задньому подвір'ї»?

Поширенню враження, що РФ зацікавлена у створенні реального військово-стратегічного виклику США в регіоні, сприяють висловлювання російського керівництва та військових і політичних експертів. За

традицією, яка почала складатись в останні роки в Росії, всі зовнішньополітичні дії цієї держави розглядаються і витлумачуються в контексті необхідності протидії «агресивній» по відношенню до неї та інших «непідкорених» держав політиці США, їхнім намаганням встановити глобальну гегемонію. Відповідно, основні пояснення зростання політичної активності РФ в ЛАКБ зводяться до наступних тез: «зміцнення своєї обороноздатності, в тому числі, на дальніх підступах, звідки може матеріалізуватись реальна загроза для нашої держави» [4]; «російська відповідь на дії США на території держав колишнього СРСР (російського прикордоння)»; «зменшення впливу США в регіонах, які вони традиційно вважали своїми задвірками». Конфронтаційний характер латиноамериканської політики РФ по відношенню до США демонструють заголовки численних публікацій, наприклад: «Шойгу ударил США ниже экватора» [5], «Флот России берет США в кольцо», «США по России Украиной, мы по ним – Латинской Америкой» [6] тощо.

Крім того, думку про вагомість «російської загрози» підтримують також окремі публікації неросійських авторів, у тому числі нещодавня стаття дослідників з Університету Майямі Д. Фараха та Л. Е. Рейєс, яка викликала полеміку в американському експертному середовищі. Автори визначають активізацію російської політики в ЛАКБ як «стратегічну загрозу» для США. Стверджують, що на даний момент РФ має більше впливу в цьому регіоні, ніж будь-коли раніше – навіть за часів «піка» «холодної війни» [7].

Після дезінтеграції СРСР впродовж 1990-х рр. російська політика щодо ЛАКБ розвивалась не надто активно, першим серйозним кроком у напрямку налагодження зв'язків з державами регіону стало латиноамериканське турне тодішнього прем'єр-міністра РФ Є. Примакова. Але найбільше російсько-латиноамериканські взаємини активізувались після візиту до регіону в 2000 р. президента РФ В. Путіна. Впродовж десятиліття – з 2000 до 2010 рр. відбулось шість візитів різних російських

президентів та десять візитів міністрів закордонних справ до ЛАКБ. Така активізація, безумовно, була пов'язана з приходом в декількох державах регіону (передовсім, ключових – Бразилії, Аргентині, Венесуелі, а також у Еквадорі, Болівії, Нікарагуа та інших державах) до влади так званих «лівих урядів», які стали основними партнерами РФ.

Міністр оборони РФ С. Шойгу вперше відвідав регіон у жовтні 2013 р. Під час візиту до Перу і Бразилії російська делегація намагалась переконати керівництво цих держав, що Росія «готова до ролі «великого гравця» на збройно-технічному ринку Латинської Америки» [8]. Під час другого візиту С. Шойгу до ЛАКБ (11-14 лютого 2015 р.) він відвідав Венесуелу, Нікарагуа та Кубу. Як було повідомлено ЗМІ, головною метою візиту було узгодження створення в цих державах пунктів матеріально-технічного забезпечення ВМФ та ВПС РФ. В результаті були досягнуті домовленості з Венесуелою та Нікарагуа про спрощення порядку заходу до їхніх портів російських військових кораблів та їх обслуговування (у Нікарагуа це тихоокеанський порт Корінто та атлантичний Блуфілдс [9]); крім того, у Нікарагуа був відкритий топографічний центр з російським обладнанням. Питання про використання портів уже піднімалось під час візиту до ЛАКБ президента РФ В. Путіна у липні 2014 р., коли він відвідав Кубу, Нікарагуа, Аргентину та Бразилію, в якій відбувався саміт держав-учасниць БРІКС. Тоді В. Путін оголосив, що Росія має наміри істотно збільшити свою військову присутність у світі, й з огляду на це він звертається до Куби та інших своїх латиноамериканських партнерів по дозвіл користуватись їхніми морськими портами.

Крім того, за повідомленнями деяких російських ЗМІ, у 2014 р. під час цього ж візиту до «Острову свободи» президента РФ було досягнуто домовленість про відновлення роботи розташованого на ньому центру радіоелектронної розвідки «Лурдес», проте згодом В. Путін спростував цю інформацію. Російський електронний центр (РЕЦ) «Лурдес» був створений Радянським Союзом у 1964 р. в однойменному передмісті Гавани. Під час

«холодної війни» метою РЕЦ було перехоплення даних з американських супутників зв'язку, наземних телекомунікацій, а також повідомлень з центру NASA у Флориді. Певна частина інформації, отримувана центром, передавалась Кубі. Після закінчення «холодної війни» РФ використовувала РЕЦ, здебільшого, для спостереження за дотриманням укладених у 1990-і рр. угод зі скорочення озброєнь (здебільшого ядерних) та для економічного шпіонажу. Однак утримання РЕЦ було доволі витратним: РФ сплачувала за його оренду в 1992 р. 90 млн. дол., у 1993-1995 рр. – 160 млн. дол., у 1996-2000 рр. – 200 млн. дол., тому в жовтні 2001 р. уряд РФ прийняв рішення про його закриття, що було реалізовано в кінці січня 2002 р. Кубинський уряд, для якого закриття центру стало несподіванкою, визначив це як «особливий подарунок» для Дж. Буша-молодшого [10].

Одним з ключових інтересів РФ в Латинській Америці є торгівля військовою технікою та зброєю. За даними Стокгольмського міжнародного інституту мирних досліджень (Stockholm International Peace Research Institute - SIPRI), до 2012 р. РФ була другим після США найбільшим експортером зброї у світі, а у 2013 р. за обсягами продажів зброї навіть випередила супердержаву [11]. В країнах ЛАКБ за обсягами продажів зброї РФ випередила США у 2006 р. [12] Обсяги продажів російської військової техніки та зброї в цьому регіоні за період з 2004 до 2008 рр. збільшились на 900 %. За умов нинішнього погіршення своєї зовнішньоекономічної ситуації Росія має особливу зацікавленість у підтриманні цього лідерства та у розширенні ринку зброї в регіоні, для чого активно шукає нові можливості.

Згідно з даними SIPRI, основним видом військової техніки, який Росія з 2000 р. постачає до держав ЛАКБ є гвинтокрили: Мі-8/Мі17 (2 до Еквадору, 5 до Аргентини, 13 до Мексики, 15 до Колумбії, 30 до Перу і 38 до Венесуели), штурмові (ударні) гвинтокрили Мі-24 (12 до Бразилії, 10 до Венесуели, 2 до Перу) та багатоцільові транспортні Мі-26 (3 до Венесуели, 2 до Мексики). Також до цих держав постачались протитанкові ракетні

комплекси «Корнет» (288 до Перу) та «Штурм» (150 до Бразилії) переносні зенітно-ракетні комплекси Ігла (50 до Еквадору, 360 до Бразилії, 4 тис. до Венесуели), бронетранспортери (8 до Колумбії, 114 до Венесуели), літаки Іл-103 (6 до Перу) тощо. Крім того, до Венесуели, яка отримує найбільшу кількість найменувань продукції російського ВПК, було продано 12 систем залпового ракетного вогню «Смерч», 24 винищувачів Су-30МК, протикорабельні керовані ракети класу «повітря-поверхня» AS-17 Криптон, 92 танки Т-72, керовані ракети класу «повітря-повітря» Р-27 та Р-73 (100 та 150 відповідно), 123 бойові броньовані гусеничні машини, 200 авіаційних бомб з лазерним наведенням, зенітно-ракетні комплекси «Бук» та «Нева/Печора» – відповідно, 63 та 561, 1 тис. комплексів керованого протитанкового озброєння [13]. До того ж, у 2005 р. Венесуела придбала 100 тис. автоматів Калашникова, а у 2006 р. узгодила з РФ будівництво на венесуельській території заводів з виробництва цієї зброї – проте російська влада відклала виконання цієї угоди, і будівництво розпочалось лише у 2012 р., перші автомати були вироблені та офіційно передані збройним силам держави у червні 2013 р. [14]

Венесуела є основним покупцем російської зброї в Карибському регіоні, співробітництво у військовій сфері між Росією та цією південноамериканською державою розвивається найбільш активно. Його розвитку сприяє, по-перше, доволі значна напруженість у відносинах Венесуели зі Сполученими Штатами та зі своїм безпосереднім сусідом – Колумбією; по-друге, бажання керівництва держави диверсифікувати її зовнішні зв'язки. За роки правління У. Чавеса офіційний Каракас став постійним покупцем російської військової техніки. У вересні 2009 р. була досягнута домовленість про надання Венесуелі кредиту в розмірі 2,2 млрд. дол. для придбання танків Т-72 [15]. На початку 2014 р. російський консорціум «Ростек» – один з найбільших у світі виробників зброї – мав укладені з Венесуелою контракти на загальну суму 12 млрд.дол. [16] За оцінкою Центру аналізу світової торгівлі зброєю, з 2012 до 2015 рр.

Венесуела має вийти на другу після Індії позицію за обсягом російських постачань зброї та військової техніки [17].

В якості перспективних напрямків військового співробітництва з латиноамериканськими державами РФ розглядає наступні: підготовку військових кадрів у російських військових навчальних закладах, а також навчання дітей латиноамериканських військових у кадетських суворовських і нахімовських училищах [18], що має «забезпечити ментальну прив'язку» збройних сил цих держав до РФ; надсилання військових спеціалістів для навчання місцевого персоналу обслуговуванню російської військової техніки, закупленої державами регіону, передусім, Венесуелою; планові військові контакти, обміни візитами, проведення консультацій з питань безпеки, спільні заходи у сфері боротьби з міжнародним тероризмом та нелегальною торгівлею наркотиками [17].

Більшість експертів пов'язує цю активізацію російської діяльності в ЛАКБ, передусім, зі значним погіршенням відносин між Росією та провідними державами Заходу, коли за умов фактичного згортання торговельно-економічного та фінансового співробітництва з ними, виникла необхідність пошуку нових партнерів для зниження зовнішньополітичних ризиків та покращення переговорних позицій Кремля на міжнародних форумах. Санкції світової спільноти по відношенню до РФ внаслідок її політики щодо України, а також заходи російського уряду, здійснені у відповідь, спричинили необхідність у його зверненні по допомогу до латиноамериканських держав, оскільки, як наголошує російський експерт – керівник Центру іберійських досліджень Інституту Латинської Америки РАН П. Яковлев: «вони володіють необхідними товарними ресурсами, щоби замінити продукцію західних компаній та збалансувати російський ринок продовольства» [19].

РФ найбільш активно розвиває стосунки з державами, уряди яких стоять на «антиамериканських» позиціях і шукають підтримку в своїх намаганнях автономізуватись від домінування США. Свого часу головною

причиною приходу до влади «лівих» сил стала політична, економічна й соціальна криза в регіоні, яка була результатом невдалого втілення неоліберальної політики попередніми урядами під керівництвом провідних країн світу та міжнародних фінансових організацій. Їхній прихід відбувся на тлі поширення антиамериканських настроїв, які мають історичне підґрунтя у тривалій залежності від США та постійному втручанні супердержави до внутрішніх справ держав регіону. З іншого боку, їхньому приходу сприяла якраз тогочасна «неуважність» американського уряду Дж. Буша щодо регіону через сконцентрованість на проблемі боротьби з тероризмом, передусім на Близькому Сході. Відповідно, у своїх стосунках з цими державами російські дипломати також використовують антиамериканську риторику, пропонуючи їм свою підтримку в протистоянні зі Сполученими Штатами. Найбільш активно розвиваються відносини РФ з державами-учасницями Боліварійського альянсу для Латинської Америки і Карибського басейну – Угоди про торгівлю між народами (АЛБА), а серед них особливо з Венесуелою, Кубою, Нікарагуа, Болівією та Еквадором.

Останнім часом до активної співпраці з Росією держави ЛАКБ спонукали внутрішні соціально-економічні проблеми. Так Венесуельський режим після смерті У. Чавеса опинився у доволі нестабільному становищі та потребував зовнішньої підтримки, крім того економіка країни суттєво постраждала від падіння світових цін на нафту; Аргентина через економічну кризу і неспроможність Венесуели і надалі надавати їй фінансову підтримку, скористалась з можливості інтенсифікувати економічні зв'язки з РФ, розширивши постачання на її ринок сільськогосподарської продукції.

На наш погляд, нинішня російська військова активність у ЛАКБ переслідує наступні політичні завдання, які пов'язані не стільки зі створенням військово-стратегічної загрози для Сполучених Штатів, скільки з переслідуванням суто власних політичних цілей:

- підтримання (передусім в очах власних російських громадян) іміджу супердержави, яка протиставляє себе США;
- демонстрування (в першу чергу власним громадянам) ваги Росії на міжнародній арені, зокрема того, що попри санкції, введені провідними міжнародними акторами, є ті, хто все одно її підтримують, і для кого В. Путін залишається поважним лідером потужної держави;
- покращення своїх переговорних позицій на міжнародних форумах – в тому числі, отримання підтримки при голосуваннях Генеральної асамблеї та Ради безпеки ООН. Підтримка латиноамериканських партнерів вже знадобилась Росії після «серпневої війни» з Грузією в 2008 р. Тоді Нікарагуа та Венесуела підтримали РФ у цій війні та згодом визнали незалежність Абхазії й Південної Осетії (відповідно, в 2008 р. та 2009 р.) від Грузії [20]. Підтримку цих двох латиноамериканських держав РФ гарантувало, зокрема, підписання певних вигідних для них угод: у випадку Венесуели – щодо отримання згаданого кредиту для купівлі російської зброї. Так само фактично підтримали Росію її латиноамериканські партнери 27 березня 2014 р. на 80-у засіданні 68 сесії Генеральної Асамблеї ООН, скликаному з метою розгляду питання про анексію Росією Кримського півострова. Під час голосування за Резолюцією про підтримку територіальної цілісності України, серед 11 держав, які проголосували «проти» були Куба, Венесуела, Нікарагуа та Болівія, а серед 58 держав, які утримались – Аргентина, Бразилія, Еквадор, Ель-Сальвадор, Парагвай, Суринам та Уругвай, Антигуа і Барбуда, Домініка, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадини та Ямайка [21];
- намагання відвернути увагу США від проблем в Європі – зокрема, від розв'язаної нею війни в Україні;
- спираючись на військове співробітництво, здійснювати вплив на прийняття рішень у інших сферах – у тому числі, на вирішення економічних питань (наприклад, на позицію Венесуели в ОПЕК) тощо.

Крім того, деякі експерти відзначають імовірність зростання обсягу транспортування наркотиків (кокаїну) до РФ, що може збагатити певні групи у російській владі та суспільстві.

Однак на нашу думку ще далеко до створення Росією серйозної загрози для безпеки Сполучених Штатів.

Аргентинський політолог і колумніст газети *Revista Acción A*. Лопес Гірондо вважає, що ще зарано говорити з оптимізмом про посилення РФ у ЛАКБ, так само, як і не варто піддаватись песимізму окремих американських експертів з питань безпеки, коли вони перебільшують такий вплив, применшуючи потужність та власні американські засоби оборони – він переконаний, що в подібних випадках йдеться про «сигнали тривоги» на адресу військово-промислового комплексу США [5].

Сумніви у спроможності РФ створити суттєву військову загрозу США в регіоні, у тому числі, утримувати військові бази, пов'язані, зокрема, з відсутністю в цієї держави потужного надводного океанічного флоту. Країни ЛАКБ надто віддалені від Росії, щоби між ними встановлювались дуже активні щільні стосунки. А за умов економічної кризи, якої зараз зазнає російська економіка, створення та утримання такого флоту – як і власне військових баз у регіоні – може стати занадто витратним і тому невиправданим. Водночас прибутки з торгівлі в сфері військово-технічного співробітництва є достатньо обмеженими: держави регіону здебільшого недостатньо платоспроможні (в тому числі Венесуела, яка на даний момент переживає глибоку економічну кризу після суттєвого падіння цін на нафту), і, до того ж, не мають адекватної промислової бази, щоби розвивати власне виробництво за російськими ліцензіями.

На додачу до цього самі держави регіону на даний момент не надто зацікавлені у суттєвому поглибленні відносин з Росією – зокрема, у наданні їй території для розміщення військових баз. Наприклад Куба в кінці минулого 2014 р. відновила дипломатичні зв'язки зі США; у січні 2015 р. делегація американського Конгресу прибула до Гавани вперше

після так званої «карибської кризи» 1961 р. Зараз відбувається поступове зближення між цими державами, яке, зокрема, водночас і спонукає, і спрощує те, що велика кубинська діаспора у Сполучених Штатах, попри відсутність дипломатичних відносин, впродовж всіх цих років зберігала щільні зв'язки зі своїми родинами на батьківщині. Крім того, як наголошують деякі експерти, влада «Острова свободи» зараз знаходиться на межі зміни поколінь, оскільки як самі лідери держави – брати Кастро, так і більшість керівників – особи похилого віку [4]. Тому Куба навряд чи наважиться здійснювати будь-які кардинальні кроки в бік істотного розширення відносин з РФ, тим паче у військовій сфері, які б могли підштовхнути до політичної кризи в самій країні. До того ж, Росія небагато інвестує в кубинську економіку – значно менше, ніж інші держави, зокрема європейські, і практично нічого не постачає на острів; а наявний негативний досвід, коли вона впродовж тривалого часу фактично припинила взаємини з Кубою, не дозволяє останній розраховувати на стабільність у відносинах.

Офіційний Вашингтон поки що не розглядає збільшення російської військової присутності у ЛАКБ як реальну загрозу своїм інтересам в цьому регіоні. У своєму звіті, зробленому в Конгресі США 26 лютого 2014 р., командувач ВМФ Південного командування США (до ареалу діяльності якого належить ЛАКБ) генерал Дж. Келлі заявив, що не бачить прямої загрози безпеці Сполучених Штатів з боку Росії, хоча і визначив мотиви її активності в регіоні як «неясні» та закликав до більш уважного стеження за її діями [22, с. 11-12].

З іншого боку, присутність США в регіоні є достатньо щільною, і РФ знадобилося б докласти надто багато зусиль, щоби досягнути хоча би вполовину меншого впливу. Твердження численних американських експертів про «занедбаня» Сполученими Штатами латиноамериканського регіону не відповідає реальності. Більше того, є підстави вважати, що ця думка навмисно нав'язується американським громадянам та міжнародній

спільноті. Насправді офіційний Вашингтон упродовж правління адміністрацій як Дж. Буша, так нинішнього президента Б. Обами не припиняв не лише пильно спостерігати за подіями в регіоні, але й брати в них безпосередню участь. Це здійснювалось таємно – оскільки безпосереднє втручання могло би зашкодити Сполученим Штатам просувати свої інтереси в регіоні на тлі несприятливих міжнародно-політичних змін та складної соціально-економічної ситуації в країнах Латинської Америки. За удаваним «нехтуванням» насправді приховувалось доволі вороже ставлення уряду США, в першу чергу, до «радикальних» «лівих» урядів. Протистояння між ними можемо визначити як «латентну війну». З метою заміни цих урядів на більш лояльні до себе, згадані американські адміністрації весь цей час активно співпрацювали з опозиційними партіями та громадськими рухами в їхніх країнах і використовували той ж самий арсенал засобів, що й їхні попередники: дезінформації, дискредитації, фальсифікації, підкупу, а також тиску на громадян відповідних держав, підбурювання їх до непокори тощо.

У 2008 р. США відновили так званий «Четвертий Флот» для патрулювання Карибського басейну та почали посилювати безпекові структури, які діють у регіоні, в тому числі, ЦРУ. Американські військові контингенти були розміщені під різними приводами в окремих країнах регіону, зокрема, на Гаїті. Крім того в останні роки під приводом боротьби з організованою злочинністю, повстанськими рухами, які, фактично, прирівнюються офіційним Вашингтоном до терористичних організацій, та нелегальною торгівлею наркотиками, США почали розширювати свою присутність в ЛАКБ. З цією метою, в тому числі, ними створюються нові військові бази в регіоні та осучаснюються старі.

Деякі джерела наголошують, у ЛАКБ на даний момент розташовані 22 військові бази США, крім того деякі знаходяться на стадії будівництва (спорудження), і деякі втаємничені [23]. Зараз загально відомі військові

бази США розміщуються у наступних державах ЛАКБ (без урахування залежних від США територій):

- Гондурас: база Сото-Кано/Пальмерола – належить Об'єднаній оперативно-тактичній групі «Браво» (Joint Task Force Bravo); має найбільшу в Центральній Америці злітну смугу, здатну прийняти військовий літак будь-якого типу, у тому числі найважчі та найгабаритніші; на базі розміщується близько 500 американських військових, а також близько 600 цивільних, які працюють за контрактом (громадян США і Гондурасу); серед військових підрозділів, дислокованих на базі, 612-а повітряна ескадрилья. База Катараска була відкрита у 2011 р. У тому ж році почалось будівництво бази Гуанаха [24]. Також планувалось будівництво ще однієї військової бази на узбережжі. Крім того, американським військовим флотом використовується порт у Пуерто Кастільо – єдиний глибоководний порт у Центральній Америці;

- Ель-Сальвадор: Спільна безпекова дислокація Комалапа має дві паралельні злітні смуги, які можуть прийняти військовий літак будь-якого типу; як вказано на сайті цього військового об'єкту, особовий склад налічує 25 осіб з постійного військового контингенту та 40, які працюють за контрактом [25];

- Аруба та Кюрасао – ці острови входять до складу Королівства Нідерланди; на Арубі знаходиться база ВПС, на Кюрасао – ВМС США; бази офіційно використовуються для перехоплення повітряних та морських наркоперевезень;

- Куба: затока Гуантанамо – дислоковано Об'єднана оперативна група «Гуантанамо». Частина бази використовується як ремонтний та заправний центр для кораблів Берегової охорони та Військового Флоту США, на базі, крім військового контингенту, розташована в'язниця для осіб, звинувачених у терористичній діяльності;

- Антигуа і Барбуда: база розташована на острові Антигуа – Аеродром Антигуа (Antigua Air Station) при створенні під час Другої

світової війни отримала назву Аеродрому Куліджа (Coolidge Airfield); зараз розташовується за межами старої бази; донедавна тут (до 2013 р.) базувався радар (С-діапазону) [26];

- Багамські острови: острів Андрос – повна назва бази: Атлантичний підводний випробувальний та оцінювальний центр (Atlantic Undersea Test and Evaluation Center – AUTECE); база використовується для випробування нових видів озброєння;

- Перу: Військовий медичний дослідний підрозділ № 6 (Naval Medical Research Unit Six – NAMRU-6) – біомедична лабораторія, офіційно єдина військова база ВМФ США у Південній Америці. Включає лабораторні комплекси у Лімі, в Ікітосі та у Пуерто Мальдонадо (перший з них має більш високий 3-й рівень біологічної безпеки, в ньому серед іншого обладнання є віварій для дослідів над тваринами, а два інші мають 2-й рівень біологічної безпеки);

- Колумбія: Після того, як 2009 р. президент Еквадору Р. Корреа розірвав у односторонньому порядку договір про використання США військової бази у порту Манта, уряди США і Колумбії узгодили використання американською армією сімох військових баз на території цієї держави впродовж наступних десяти років, що викликало протест з боку сусідніх держав; у серпні 2010 р. Конституційний суд Колумбії визнав цю угоду неконституційною [27]. За деякими даними, попри це у вересні 2010 р. військове управління США підписало контракти на облаштування баз у Толемайді, Ларандії та Малазі; також заплановано будівництво інших баз [28]. За іншими джерелами, на даний момент в країні вже функціонує 7 американських військових баз – 5 баз ВПС (у Паланкоро, Апіай, Маламбо, Толемайді й Ларандії) та 2 ВМФ (Тихоокеанська у бухті Малага і Картахенська поблизу міста Картахена) США [23].

Крім того, ВМФ США використовують найбільший порт Панами – Васко Нуньєс де Бальбоа – як ремонтну та заправну базу [29].

Таке щільне охоплення і контролювання збройними силами США частини регіону, найбільш наближеної до своїх кордонів, зводить до мінімуму ймовірність створення ворожою державою реальної загрози на цій території.

Висновки. З огляду на зазначене вище можемо зробити наступний висновок. На наш розсуд, на даний момент не йдеться про суттєву загрозу РФ військовому впливу США у ЛАКБ і, тим паче, американській безпеці. Росія намагається позиціонувати себе як військову силу в регіоні та створювати видимість значної військової присутності в ньому, що не зовсім відповідає дійсності (оскільки мають місце лише поодинокі заходи військових кораблів до портів окремих держав та прольоти військових літаків). Її активність має в значній мірі декларативний характер, про що свідчить значна кількість взятих на себе зобов'язань, які не тягнуть за собою серйозних дій. В цьому контексті можна згадати, передусім, «пробачення» Росією боргів Куби (точніше 90 % боргу, що становило 350 млрд. дол., а 10 %, тобто 3,5 млрд. дол., погодилась інвестувати в кубинську економіку шляхом поступового погашення впродовж 10 років) та Нікарагуа (сума боргу перевищує 3 млрд. дол.) Радянському Союзу – які ці держави все одно ніколи не змогли би повністю сплатити. Іншим прикладом є те, що Росія пообіцяла Нікарагуа «гуманітарну і технічну» допомогу в будівництві на її території міжокеанського каналу, альтернативного Панамському; однак, по-перше, основним інвестором у це будівництво є Китай, відповідно, головним підрядчиком виступає китайська компанія HKND [9], а по-друге, для російської економіки, що зараз знаходиться у стані кризи, такі значні капіталовкладення, яких потребуватиме даний проект, навряд чи є реальними і виправданими.

Тобто, на нашу думку, на даному етапі Росія швидше зображує потужного актора в ЛАКБ, ніж реально ним є. А чи погодиться офіційний Вашингтон підтримувати цю «гру» Кремля і в якому ступені – залежить від його власних військово-стратегічних міркувань.

Список використаних джерел

1. Käufer V. T. Russische Nadelstiche in der Karibik [Електронний ресурс] / Von Tobias Käufer. // Die Welt – 14.02.15 – Режим доступу: http://www.welt.de/print/die_welt/politik/article137446753/Russische-Nadelstiche-in-der-Karibik.html.
2. Martínez J. Rusia no abrirá bases militares en América Latina, pero no descarta la creación de «centros para el mantenimiento» de buques de su Armada [Електронний ресурс] // Defensa.com. – 20 de Mayo de 2014. – Режим доступу: http://defensa.com/index.php?option=com_content&view=article&id=12297:rusia-no-abrira-bases-militares-en-america-latina-pero-no-descarta-la-creacion-de-centros-para-el-mantenimiento-de-buques-de-su-armada&catid=55:latinoamerica&Itemid=163.
3. Guerra civil en Ucrania [Електронний ресурс] // Russia Today – Режим доступу: <http://actualidad.rt.com/themes/view/112919-ucrania-revolucion-protestas-ue>
4. Мардасов А. Карибский маневр Шойгу [Електронний ресурс] / Антон Мардасов // Свободная Пресса. – 12 февраля 2015. – Режим доступу: <http://svpressa.ru/war21/article/112637/>
5. Люлька Л. Шойгу ударил США ниже экватора [Електронний ресурс] / Любовь Люлька // Правда.Ру. – 17 лютого 2015. – Режим доступу: <http://www.pravda.ru/world/restofworld/southamerica/17-02-2015/1248680-army-0>.
6. США по России Украиной, мы по ним – Латинской Америкой [Електронний ресурс] // Правда.Ру. – 16 февраля 2015. – Режим доступу: http://www.pravda.ru/news/expert/16-02-2015/1248662-Vladimir_Evseev-0.
7. Farah D., Reyes L. E. Russia in Latin America: The Strategic Challenge [Електронний ресурс] / Douglas Farah, Liana Eustacia Reyes // Perspectives on the Americas. A Series of Opinion Pieces by Leading Commentators on the Region. – University of Miami, Center for Hemispheric Policy. – January 15,

2015. – Режим доступа: https://umshare.miami.edu/web/wda/hemisphericpolicy/Perspectives_on_the_Americas/Farah%20-%20Final.pdf.

8. Гаврилов Ю. Наш танк перешел через Анды. Зачем Сергей Шойгу летал в Перу и Бразилию [Электронный ресурс] / Юрий Гаврилов // Российская Газета. – 21 октября 2013. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2013/10/19/shoigu-site.html>.

9. Аксенов П. Зачем Шойгу проводит турне по Латинской Америке? [Электронный ресурс] / Павел Аксенов// Русская служба Би-би-си. – 13 февраля 2015. – Режим доступа: http://www.bbc.co.uk/russian/international/2015/02/150213_shoigu_latin_america_visit.

10. Официальная Нота Правительства Республики Куба [Электронный ресурс] // Portal Cuba. – 17 октября 2001. – Режим доступа: <http://www.cuba.cu/gobierno/documentos/2001/rus/n171001r.html>.

11. TIV of arms exports from the top 50 largest exporters, 1992-2013 [Электронный ресурс] // Arms Transfers Database. – Stockholm International Peace Research Institute. – Режим доступа: http://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_toplist.php.

12. Importer/exporter TIV tables [Электронный ресурс] // Arms Transfers Database. – Stockholm International Peace Research Institute. – Режим доступа: <http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php>.

13. Trade registers [Электронный ресурс] // Arms Transfers Database. – Stockholm International Peace Research Institute. – Режим доступа: http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php.

14. Cavim inicia entrega de fusiles de asalto Kalashnikov AK-103 a la Fuerza Armada de Venezuela [Электронный ресурс] // Infodefensa.com – 03 de junio de 2013. – Режим доступа: <http://www.infodefensa.com/latam/2013/06/03/noticia-cavim-inicia-entrega-de-fusiles-de-asalto-kalashnikov-ak-103-a-la-fuerza-armada-de-venezuela.html?aleat=1831#googtrans%28es%2525257Cen%29>.

15. Россия готова предоставить Венесуэле кредит в \$2,2 млрд – Путин [Электронный ресурс] // РИА Новости. – 3 апреля 2010. – Режим доступа: <http://ria.ru/politics/20100403/217947762.html>.

16. Venezuela tiene contrato armamentístico por \$12 mil millones con Rusia [Электронный ресурс] // EL UNIVERSAL – 18 de marzo de 2014. – Режим доступа: <http://www.eluniversal.com/nacional-y-politica/140318/venezuela-tiene-contrato-armamentistico-por-12-mil-millones-con-rusia>.

17. Аналитик: Шойгу в Латинской Америке обсудит вопросы подготовки кадров [Электронный ресурс] // РИА Новости – 11 февраля 2015. – Режим доступа: http://ria.ru/defense_safety/20150211/1047173043.html.

18. Александр Степанов Что привез Шойгу из Латинской Америки [Электронный ресурс] // МК. – 15 февраля 2015. – Режим доступа: <http://www.mk.ru/politics/2015/02/15/chto-privez-shoygu-iz-latinskoj-ameriki.html>

19. Яковлев П. Россия и Латинская Америка на фоне западных санкций [Электронный ресурс] / Петр Яковлев // Перспективы: Сетевое издание Центра исследований и аналитики Фонда исторической перспективы. – 10 марта 2015. – Режим доступа: http://www.perspektivy.info/oikumena/ekdom/rossija_i_latinskaja_amerika_na_fone_zapadnyh_sankcij_2015-03-10.htm.

20. Rouvinski V. Russia and Latin America: Old and New Paradigms [Электронный ресурс] / Vladimir Rouvinski. – Режим доступа: https://www.academia.edu/6849116/Russia_and_Latin_America_Old_and_New_Paradigms.

21. Voting Record on Draft Resolution A/68/L.39 Territorial Integrity of Ukraine [Электронный ресурс] //United Nations: High-level meetings and the general debate of the sixty-eighth session of the General Assembly, 80th Plenary meeting. – 27 of March 2014. – Режим доступа: <https://papersmart.unmeetings.org/media2/2498292/voting-record.pdf>.

22. Posture Statement of General John F. Kelly, United States Marine Corps Commander, United State Southern Command Before the 113th Congress House Armed Services Committee, 26 February 2014 [Электронный ресурс] // United States Southern Command – 2014. – 45 p. 25. – Режим доступа: http://www.southcom.mil/newsroom/Documents/2014_SOUTHCOM_Posture_Statement_HASC_FINAL_PDF.pdf.

23. Martínez Zerpa B. Inventario de las bases militares de EEUU en América Latina y caribeña [Электронный ресурс] / Braulio Martínez Zerpa // Aporrea. – 09 de abril de 2012. – Режим доступа: <http://www.aporrea.org/actualidad/a141481.html>.

24. New US Bases in Honduras [Электронный ресурс] // Honduras Culture and Politics - November 28, 2011. – Режим доступа: <http://hondurasculturepolitics.blogspot.com/2011/11/new-us-bases-in-honduras.html>.

25. History Of CSL Comalapa CSL [Электронный ресурс] // U.S.NAVY - COMALAPA, EL SALVADOR. – Режим доступа: <http://www.public.navy.mil/comusnavso-c4f/comalapa/Pages/history.aspx>.

26. Sanchez A.W. Geosecurity 101: Washington and Moscow's Military Bases in Latin America [Электронный ресурс] /W. Alejandro Sanchez// COUNCIL ON HEMISPHERIC AFFAIRS - Policy Memo #5 — May 6, 2014. – Режим доступа: <http://www.coha.org/geosecurity-101-washington-and-moscows-military-bases-in-latin-america>.

27. Colombia declares US base share deal unconstitutional // BBC News: Latin America & Caribbean. – 18 August 2010. – Режим доступа: <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11007822?print=true>.

28. John Lindsay-Poland Pentagon Building Bases in Central America and Colombia Despite Constitutional Court Striking Down Base Agreement [Электронный ресурс] // Fellowship of Reconciliation. – January 27, 2011. – Режим доступа: <http://forusa.org/blogs/john-lindsay-poland/pentagon-building-bases-central-america-colombia/8445>.

29. Sanchez A.W. The U.S. Military's Presence in the Greater Caribbean Basin: More of a matter of Strategy and Ideology than Drugs [Электронный ресурс] / W. Alejandro Sanchez // Council on Hemispheric Affairs. – September 23, 2009. – Режим доступа: <http://www.coha.org/the-u-s-militarys-presence-in-the-greater-caribbean-basin-more-a-matter-of-trade-strategy-and-ideology-than-drugs>.